

Den 2 juni 2021

Till Uppsala kommun

e-post: plan-byggnadsnamnden@uppsala.se

Ang: Synpunkter på Planprogram 2021 för Marielund; Dnr: PBN 2012-020202

Föreningen Marielunds vänner är en ideell förening som bildades 2009 med syfte att främja, vårda och bevara den unika kulturmiljön i Marielund med omnejd.

Föreningen får härmed utifrån vår angivna intention 27 maj 2021 lämna synpunkter på planprogram avseende Marielund ("Marielund Planprogram Samrådshandling 2021", i det följande "programmet") enligt nedan.

Innehåll:

1. Sammanfattning
2. Inledning
  - 2.1 Planprogrammet
  - 2.2 PBL
  - 2.3 Det östra stråket (utefter väg 282)
  - 2.4 Marielund
    - 2.4.1 Vad är Marielund?
    - 2.4.2 Områdesbestämmelserna
    - 2.4.3 Kommunens bebyggelseinventering 2009
    - 2.4.4 Sammanfattning
3. Marielunds vänners bedömning beträffande förslag till ÖP 2010
4. Det mesta är oförändrat sedan 2010
5. ... men det finns en hel del nya förhållanden
  - 5.1 Från ett generellt Uppsalaperspektiv
    - 5.1.1 Kommunalt VA
    - 5.1.2 Uppsalapaketet (Södra Staden)
    - 5.1.3 Gunsta
    - 5.1.4 Länna/Almunge
    - 5.1.5 Marielunds tillgänglighet för Uppsalaborna, grönt stråk, aktiviteter, turistmål
    - 5.1.6 Modernt tänkande
  - 5.2 Från ett specifikt Marielundsperspektiv
    - 5.2.1 Kommunalt VA
    - 5.2.2 Trehörningens (och kringliggande sjöars) vattenkvalitet
    - 5.2.3 Skogen; upplevelse- och bullerbarriär

- 5.3 De nya förhållandenas sammantagna betydelse för bedömningen
- 6. Marielunds vänners bedömning av planprogrammet
- 7. Ett alternativt förslag

Bilaga 1: Detaljkommentarer till planprogrammet

Bilaga 2: Tidigare yttranden från Marielunds vänner

1. Sammanfattning

I programmet redovisas tre alternativa förslag/etapper, MINI, LITEN och STOR. LITEN och STOR avser bebyggelse om 340–530 bostäder samt även skola, idrottshall, torg, parker mm. Ett liknande förslag övervägdes 2010. Marielunds vänner var en av flera röster som var starkt kritiska till förslaget.

Platsen för den bebyggelse som planerades – en smal skogsremsa inklämd mellan den hårt trafikerade länsvägen 282 i norr och Marielunds villasamhälle i söder – var knappast i sig lämplig för bebyggelse. Det främsta skälet för byggnation som anfördes var att fler skulle komma i åtnjutande av Marielunds höga kultur- och naturvärden – men dessa värden skulle gå förlorade för alla vid en utbyggnad. Värdena är känsliga och skogen utgör, som angavs i FÖP Funbo 2008, ”en upplevelse- och bullerbarriär mot trafikbullret från väg 282”. Kommunstyrelsen tog intryck av kritiken och lade ner förslaget.

Motsvarande förhållanden gäller fortsatt idag, framförallt vad avser LITEN och STOR. Föreningen avstyrker redan därför bestämt en exploatering enligt LITEN och STOR. Därutöver har tillkommit ytterligare skäl för att inte bebygga den aktuella skogsremsan.

Betydelsen av stora grön- och rekreationsområden har under det senare decenniet ytterligare kommit att betonas, jfr bl a regeringens handlingsplan för FN-resolutionen Agenda 2030 samt Naturvårdsverkets Vägledning om hur friluftsliv kan beaktas i handlingsplaner för grön infrastruktur (2018). Samtidigt har kommunen fattat beslut om andra stora och långsiktiga exploateringar i Marielunds närhet, såsom i Gunsta samt i Södra Staden (enligt det gigantiska Uppsalapaketet). Dessa medför ett påtagligt förhöjt behov av grön- och rekreationsområden i kommunens östra delar, samtidigt som befolkningsunderlag bör säkras för de redan bestämda utbyggnadsområdena.

I stället för en exploatering i enlighet med LITEN eller STOR föreslår föreningen att det bör inrättas ett *nord-sydligt GRÖNT STRÅK* från Funbosjöns norra del ned utefter Fun-

boslättan, innefattande även trakterna kring Fjällnora och Ramsen, Norrsjön och Edasjön. Även anslutningar mot Södra Staden bör projekteras. Ett stickspår på Lennabanan ned till Fjällnora bör utredas, det skulle kunna vara en stor tillgång för Uppsalaborna. Ett GRÖNT STRÅK skulle kunna få ett stort användningsområde. Förutom cykelvägar, vandringsstigar samt rid- och skidspår skulle området kunna inrymma ett stort antal olika slag av aktiviteter. Ett GRÖNT STRÅK skulle även medföra en klar och värdig gräns mellan land och stad, där Funbofältet tar vid efter Gunsta.

Marielund skulle kunna utnyttjas som ett slags nav i ett sådant GRÖNT STRÅK och bli än mer tillgängligt för Uppsalaborna.

Föreningen anser det anmärkningsvärt hur lite förslagen diskuteras utifrån de samhällsnyttoaspekter, bl a avseende hänsyn till natur- och kulturvärden, som lyfts fram i 2 kap PBL.

Alternativ MINI är väsentligt mindre (35–40 bostäder) och har inte samma omedelbara effekt för Marielund. Samtidigt finns det i området betydligt lämpligare platser för bostäder i den storleksordningen. Det är av största vikt att all nybyggnation i Marielund sker i tidstypisk stil och med hårda krav vad gäller arkitektur, material, utformning av tomter mm. Marielunds vänner deltar gärna i fortsatta diskussioner om var nybyggnation kan tänkas ske. Det är också angeläget att det nu görs klart att skogen mellan Marielund och väg 282 inte längre är aktuell för bebyggelse.

2. Inledning

2.1 Planprogrammet

Programmet har tagits fram efter beslut av Kommunstyrelsen 2012. I programmet (s 7) anges under Bakgrund att dess syfte är att

”upprätta riktlinjer för en långsiktigt hållbar utveckling i Marielund med hänsyn till klimat och områdets betydelse till natur- och rekreationsområde.”

Därefter sägs att

”[Marielunds] attraktiva läge har skapat en vilja från markägare att exploatera med bostäder i skogsmarkerna väster om Trehörningen och det har inkommit flera ansökningar om planläggning för nya bostäder i området. Detta har skapat ett behov av att upprätta ett

planprogram som tar ett samlat och övergripande grepp på den framtida utvecklingen av området”

Vad gäller byggande av bostäder anges inget annat skäl för att upprätta programmet. Däremot indikeras, s 6, att ett syfte även är att förbättra miljön i sjön Trehörningen och i näraliggande vattendrag.

I enlighet med Kommunstyrelsens direktiv (uttryckta i ”bör-form”) presenteras i programmet två alternativ med synnerligen stor byggnation av bostäder, LITEN (340–400 bostäder) och STOR (480–530 bostäder). Bostäderna är till största delen placerade i området mellan väg 282 och Trehörningen, där det idag i första hand är skogsmark. Den tänkta bebyggelsen består av friliggande enbostadshus, parhus, radhus, stadsradhus och mindre flerbostadshus. Vidare ingår i både LITEN- och STOR-förslaget en skola med idrottsbhall, två förskolor, en kvarterspark och två mindre parker, ett par områdeslekplatser och en badplats. Vägkorsningar mot väg 282 tillkommer samt, vad gäller STOR-förslaget, även en ny huvudgata. Därutöver presenteras, enligt ett tilläggsuppdrag 2019, ett förslag, MINI (med 35–40 nya bostäder).

De tre förslagen kan betraktas som alternativa, men de anges också kunna utgöra etapper (jfr t ex s 7 i programmet). Således är t ex MINI-förslaget utformat för att kunna tjäna som brohuvud för ytterligare bebyggelse i enlighet med något av de båda andra förslagen (jfr t ex s 12). Även bebyggelsen i MINI-förslaget är därmed i första hand koncentrerad till skogen mellan väg 282 och Trehörningen.

Utvecklingen i programmet är nästan uteslutande inriktad på Marielundsområdet *i sig*. Förhållandet till Marielunds omgivningar – t ex Gunsta med dess påbörjade omfattande exploatering – berörs inte.

2.2 PBL

PBL:s reglering är vad gäller planfrågor i första hand baserad på samhällliga nyttoaspekter. Även enskilda intressen ska beaktas, men de allmänna aspekterna är klart övervägande. Jfr t ex uttalandet i motiven till PBL att det är en grundläggande princip att

”bedömningar i olika frågor enligt plan- och bygglagstiftningen ska utgå från vad som är en från allmän synpunkt lämplig markanvändning” (prop 2009/10:170 s 169).

I 2 kap PBL anges de allmänna intressen som ska beaktas vid bl a planläggning och lokalisering av bebyggelse. Dessa bestämmelser anger

”de krav som staten ställer på kommunen vid besluten samtidigt som de anger ramarna för kommunens handlingsutrymme” (prop 2009/10:170 s 158).

Kommunen kan således inte åsidosätta ett reglerat intresse för att t ex tillgodose ett lägre prioriterat enskilt intresse. Bestämmelserna i 2 kap PBL är allmänt hållna, men de utgör inte några meningslösa portalstadganden, utan de ska beaktas av kommunen vid varje enskilt planlägningsärende. Det sagda framgår klart av bestämmelserna:

2 § Planläggning och prövningen i ärenden om lov eller förhandsbesked enligt denna lag ska syfta till att mark- och vattenområden används för det eller de ändamål som områdena är mest lämpade för med hänsyn till beskaffenhet, läge och behov. Företråde ska ges åt sådan användning som från allmän synpunkt medför en god hushållning. [...]

3 § Planläggning enligt denna lag ska med hänsyn till natur- och kulturvärden, miljö- och klimataspekter samt mellankommunala och regionala förhållanden främja

1. en ändamålsenlig struktur och en estetiskt tilltalande utformning av bebyggelse, grönområden och kommunikationsleder,

[...]

3. en långsiktigt god hushållning med mark, vatten, energi och råvaror samt goda miljöförhållanden i övrigt,

[ ]

4 § Vid planläggning och i ärenden om bygglov eller förhandsbesked enligt denna lag får mark tas i anspråk för att bebyggas endast om marken från allmän synpunkt är lämplig för ändamålet.

6 § Vid planläggning, i ärenden om bygglov och vid åtgärder avseende byggnader som inte kräver lov enligt denna lag ska bebyggelse och byggnadsverk utformas och placeras på den avsedda marken på ett sätt som är lämpligt med hänsyn till

1. stads- och landskapsbilden, natur- och kulturvärdena på platsen och intresset av en god helhetsverkan,

[...]

Vid planläggning och i andra ärenden samt vid åtgärder avseende byggnader som inte ingår i ett ärende enligt denna lag ska bebyggelseområdets särskilda historiska, kulturhistoriska, miljömässiga och konstnärliga värden skyddas. Ändringar och tillägg i bebyggelsen ska göras varsamt så att befintliga karaktärsdrag respekteras och tillvaratas.

Ingen av dessa bestämmelser omnämns i programmet. I stället anges att det finns ”vilja från markägare att exploatera” och att ”detta har skapat ett behov” av att utreda. Denna ansats präglar programmets förslag. I programmet talas visserligen på många ställen om

värnande av kulturvärden och hållbarhet etc, men sådana hänsyn ser man inte mycket i de presenterade förslagen.

2.3 Väg 282-stråket

Marielund är beläget utefter väg 282, som förbinder Uppsalas stadskärna med dess östra tätorter, såsom Länna och Almunge. Kommunen har under 2000-talet beslutat att en av Uppsalas huvudsakliga expansionsinriktningar ska gå utefter väg 282. Det kan förmodas gälla fortfarande, trots det stora Uppsalapaketet vad gäller Uppsalas södra stadsdelar (se 5.1.2).

Samtidigt medför den planerade kraftiga expansionen av Uppsala i sig klart högre krav på rekreations- och friluftsområden. I ÖP 2010 redovisades ett par undersökningar hos Uppsalaborna, där friluftsliv och naturen (samt stadens grönområden) framstår som mycket högt prioriterade intressen. Det är förtjänstfullt att behovet av grönområden och strävan efter ökad hänsyn till kultur och miljö samt friluftsliv genomgående betonas i ÖP 2016. Några exempel (varav det sistnämnda tar sikte på just väg 282-stråket):

”Grönområden i och kring staden och tätorterna reserveras för att tillgodose dagens och framtidens behov. Befintliga och nya park- och friluftsområden med särskilt stora kvaliteter och upplevelsevärden utvecklas. Tillgänglighet till vatten för rekreation och bad förbättras.”

” När grönstrukturen hänger ihop får vi sammanhängande miljöer för rekreation ”

”Beakta behov av att reservera plats för grönområden (park och natur), så att dessa successivt kan utvecklas och möta framtida behov när stad- och tätorter växer.”

”Det tätortsnära sjörika landskapet mellan Funbo och Almunge är sällsynt ur ett uppsalaperspektiv. Det innehåller exklusiva rekreationsvärden för närbelägna orter. [...]. Sjöarna med omgivning utgör en stor tillgång för tätorterna och boende längs sträckan mellan Funbo och Almunge. Trehörningen har särskilt stor betydelse för det växande Funbo-Gunsta och för friluftsområdet Fjällnora.”

Runt om Uppsala finns arealer avsatta för friluftsliv, såsom Lunsen och Ekoln i söder, Hågadalen-Nåstens naturreservat i väster, Fiby urskog i nordväst, Gamla Uppsala mm i norr.

När det nu sker en expansion av väg 282-stråket finns ett *stort behov av ett liknande område även i öster*. Enligt föreningens mening bör bebyggelsestråket fram till och med Almunge genombrytas av ett *nord-sydligt kultur- och rekreationsstråk– ett GRÖNT*

STRÅK – innefattande Funbo-, Marielunds- och Fjällnoraområdet, se karta, bilaga 1.
Fördelarna med ett sådant stråk är uppenbara.

Funbo, Marielund och Fjällnora har delvis olika karaktär, men det finns ett *geografiskt, kulturellt och funktionellt samband* mellan dessa orter och de kompletterar varandra väl. De utgör, var och en på sitt sätt, viktiga pelare i Uppsalas framtida kultur- och friluftsliv och de ligger intill varandra utefter en nord-sydlig linje. Genom ett sådant GRÖNT STRÅK skulle ett mervärde skapas om de slogs samman till en obruten helhet av landsbygd. Området skulle bli en slags motsvarighet till Hågadalen-Nåsten på andra sidan om staden och vara till gagn inte minst för boende i Gunsta¹, och det tämligen näraliggande nya Södra Staden, men även för Uppsalabor i allmänhet.

Betänk den mångfald av värden som finns inom området:

- Funbosjön (Natura 2000-område, föreslaget som naturreservat) med sin särskilda biologiska mångfald, tämligen obebyggda strandremsa, bad och skridskoåkning, samt med två herrgårdar, Hallkved i öster och Frötuna i norr, där det numera bedrivs retreat- och konferensverksamhet.
- Funbo kyrka med anor från 1100-talet.
- Den genuina miljön i Funbo Kyrkby.
- Funboslätten, en gammal vikingafarled, som sträcker sig ned mot Lagga.
- Sävjaån som har sitt lopp mellan Funbosjön och Fyrisån (här upptas också vattnet från Trehörningen, via Gårsjön).
- Lennabanan, som korsar slätten in mot Marielund och går vidare till Länna och Almunge.
- Marielunds Gård, en magnifik och vackert belägen 1600-talsherrgård, med en egen sjö (Gårsjön).
- Marielunds sällsynt homogena sommarvillabebyggelse, främst utefter Trehörningens norra stränder (jfr avsnitt 3 nedan).
- Ett fint och varierat skogs- och ängsområde mellan Marielund och väg 282.
- Tärnholmen med en liten unik badplats och simskoleundervisning genom Marielunds Simsällskap sedan 1920-talet.
- Vacker lövskogsvegetation med bl a ett stort antal gamla ekar på vägen fram mot Länna.
- Fjällnora, som torde vara Uppsalas populäraste badplats, men som erbjuder så mycket mer: kanot- och stuguthyrning, vacker lövskogsnatur, plogad skridskobana (fram till Marielund), djurhållning för småbarn, restaurant m m.
- Ramsen, med sina skogbeväxta och dramatiska stränder.

---

¹ Med Gunsta innefattas här och i det följande även Bärby.

- Tät storskog öster om Fjällnora (föreslaget som naturreservat).
- Upplandsleden, som passerar området strax söder om Trehörningen och som redan har rundslingor i området.
- Dessutom i hela området ett stort antal intressanta fornlämningar och en vacker, intressant och varierande natur.

Samtliga dessa komponenter är värdefulla i sig, vilket har uppmärksammats av Uppsala kommun i många sammanhang (bl a i ÖP 2016), men *mervärdet av den helhet* som ett GRÖNT STRÅK skulle medföra tycks inte ha noterats. Den palett av värdefulla miljöer som det GRÖNA STRÅKET skulle innehålla skulle kunna få ett särdeles stort användningsområde. En första åtgärd vore rimligen att anlägga cykelvägar, vandringsstigar samt rid- och skidspår (gärna i anslutning till, och i samarbete med, Upplandsleden).

Marielunds vänner har tidigare (2011) presenterat tanken med GRÖNT STRÅK. Flera politiska partier visade intresse för tanken, men den tycks inte ha nått fram till de planerande tjänstemännen. Föreningen har även presenterat ett spännande, och inte särskilt svår genomförbart, alternativ till cykelväg från Gunsta (och Uppsala) till Fjällnora, där slutmålet nås genom fält och skogsterräng från söder om Trehörningen, se Bilaga 2). Marielunds vänner har också varit medarrangör till långloppet Sex sjöar (Funbosjön, Trehörningen, Gårsjön, Ramsen, Norrsjön och Edasjön). Motionsspår skulle kunna förläggas till området mellan Marielund och väg 282. Ett stickspår för Lennabanan till Fjällnora bör också utredas. Det finns som sagt mängder av aktiviteter – såväl permanenta som tillfälliga – som kan förläggas till det GRÖNA STRÅKET.

I ÖP 2016 (liksom på flera ställen i ÖP 2010) betonas vikten av en tydlig *gräns mellan stad och landsbygd*. Med ett GRÖNT STRÅK skulle staden ta slut efter Gunsta, därefter skulle, med början från Funbofältet, landsbygden ta vid fram till första tätort, Länna ca 5 km österut. Med en sådan lösning får man en *naturligare och värdigare stadsgräns och entré till staden*. Inte minst när Gunstas utbyggnad tagit fart skulle man alltså tydligt uppleva att stadsgränsen låg vid Gunstas avslut mot Funbogärdet och staden skulle få en högst värdig entré från Funboslätten, liksom en trevlig utfart, där man direkt får den natursköna slätten och Funbo Kyrkby i blickfånget. Samtidigt skulle Uppsala bevaras som staden på slätten, vilket är ett traditionellt varumärke för Uppsala.

Härigenom säkerställs även bevarandet av de värden som idag finns i Funbo kyrkomiljö samt utefter ett av Lennabanans vackrare partier (jfr den särskilda utredningen ”Kulturkorridor längs Lennabanan” från 2007, där uttrycket ”kyrkans finrum” används om upplevelsen av landskapet från kyrkogården och siktlinjerna mot det omgivande landskapet.

Skulle däremot ny bebyggelse, med olika trafikanordningar, ta vid på andra sidan Funboslätten skulle den nämnda upplevelsen av stadsgräns gå om intet (detta gäller givetvis även det numera begravda förslaget med en bilväg till Marielund på Funboslätten parallellt med Lennabanan). Staden skulle snopet ta slut någonstans ett stycke före avtagsvägen till Fjällnora, eller kanske först efter Länna. En sådan plottrighet är helt enkelt inte acceptabel från ett stadsplaneringsperspektiv.

Ett givet argument för det GRÖNA STRÅKET är den omfattande expansionen av Gunsta. Redan i ÖP 2010 talades om ett behov av att kompensera med en kvalitetshöjning av frilufts- och rekreationsområden i närheten av platser där nybyggnation medfört att sådana värden skadats. Genom utbyggnaden av Gunsta går en hel del värdefull miljö förlorad. Satsningen på ett kultur- och rekreationsstråk alldeles intill skulle i hög grad kompensera för den företagna exploateringen. Jfr här även vad som anges i ÖP 2016:

”En hög koncentration av bebyggelse på vissa platser betyder att vi också får möjlighet att utveckla motsatsen – platser som präglas av färre hus, grönska och lugn och ro.”

Ett GRÖNT STRÅK är inte förenligt med nybyggnation i Marielund annat än i en modest och starkt reglerad utsträckning, se avsnitt 7.

Ytterligare en synpunkt beträffande väg 282-stråket är att satsningarna på byggnation i Gunsta, Länna och Almunge inte ska hämmas genom konkurrens från andra platser. Det är viktigt att bebyggelsen verkligen kommer igång ordentligt på de avsedda platserna, för att snabbt få fungerade samhällen-/stadsdelar på plats med tillgång till skolor och service etc. Gunsta och Länna/Almunge behandlas även i avsnitt 5.1.4 respektive 5.1.5.

2.4 Marielund

2.4.1 Vad är Marielund?

Marielunds gård ligger mellan Gårsjön och Trehörningen. Herrgårdsbyggnaden är från 1600-talet. Som anges i områdesbestämmelserna för Marielund utgör den ett mycket värdefullt exempel på en herrgårdsbyggnad från tidigt 1600-tal – länets enda välbevarade i sitt slag. Här finns också flera mindre trädgårdar, dammar och alléer med gamla lövträd.

I samband med att järnvägen mellan Uppsala och Länna öppnades 1876 anlades stationshuset vid Marielunds station. Runt det förra sekelskiftet styckades av ett stort antal stora tomter runt Trehörningen från i första hand Marielunds gårds ägor. Därmed skapades Marielunds villaområde. Det natursköna området var unikt för Uppsalatrakten redan vid tillkomsten, och det har i hög grad lyckats bevara sin karaktär fram till idag.

En orsak till att Marielund har bevarat sin karaktär är att det ligger tämligen avskilt, trots läget nära väg 282. Området är ett omtyckt utflyktsmål, särskilt via Lennakatten, som har sin viktigaste station här.

Marielund har flera för Uppsalaområdet speciella egenskaper, men vad som gör området unikt är *helheten*, som utgörs av främst nedanstående faktorer.

- Marielund är beläget lite avsides, och man kommer dit på om- och småvägar. Det är på landet: tyst och lugnt med klar stjärnhimmel på natten.
- Landskapet som sådant är naturskönt, med kuperad terräng, en riklig lövträdsvegetation och ett par mindre sjöar.
- Det finns en vacker herrgårdsmiljö. När man väl svängt av från vägen till Lagga slås man snabbt av den idylliska miljön, där Marielunds Herrgård med sitt särregna stenhus ligger inbäddad i en mindre skog av askar med flera dammar och magasinsbyggnader från 1700-talet och andra äldre ekonomibygnader samt tjänstebostäder.
- Strax nordväst om herrgården vidtar en sällsynt homogen bebyggelse av välbevarade sommarvillor från 1910- och 1920-talen.
- Genom samhället och går en smalspårig järnväg, sommartid trafikerad av ånglok, längs Trehörningens norra strand (genom de privata trädgårdarna!) och i byns mitt finns en välbevarad stationsbyggnad från 1876.
- I anslutning till stationen finns en äng – ett slags grönt torg – som används för Midsommarfirande, pick-nicks och andra evenemang.
- Parallellt med järnvägen går den grusväg som är samhällets ”huvudväg”, men som också används mycket för promenader av närboende och besökande och för cykelutflykter (cykelavstånd från Uppsala).
- Sommarvillorna ligger runt Trehörningen, som är en liten och smal sjö, vilket ger en intim ”grannkänsla” mellan villorna på respektive sida av stranden (men som även förutsätter ett ömsesidigt hänsynstagande). Som anges i områdesbestämmelserna, ligger utmed stränderna ”som ett pärlband de små badhusen och bryggorna”.

- Mitt i Trehörningens ”Marielundsdel” ligger en liten holme, Tärnholmen, där Marielunds Simsällskap bedrivit simundervisning sedan 1920-talet och som fungerar som allmän badplats under sommarmånaderna.
- Under vintertid finns en plogad skridskobana runt Trehörningen (mellan Fjällnora och Marielund). En vacker dag i februari eller mars besöks banan av tusentals skridskoåkare från Uppsala med omnejd. Givetvis spelar den lantliga miljön en stor roll för behållningen – upplevelsen – av skridskoturen.

Samtliga dessa faktorer är historiskt och funktionellt sammanlänkade med varandra och de bildar som sagt en unik helhet. Hur många liknande platser finns det kvar i Sverige?

Som framgår av flertalet faktorer ovan bygger helhetsupplevelsen av Marielund till mycket stor del på *småskalighet*. Den smala sjön med villor och badhus/bryggor runt om, Tärnholmen med ett tiotal båtplatser och plats för knappt 100 badgäster samt med vistelseförbud efter kl 21 med hänsyn till de kringliggande husen, simskolan med ett begränsat möjligt elevantal, de smala grusade vägarna utan belysning – småskaligheten är en nödvändig förutsättning för allt detta.

I FÖP betonas mycket *upplevelsevärde* av Funbo kyrkomiljö. Det är inte endast själva kyrkotomten som är värdefull utan även den känsla – upplevelse – man har av att vistas på platsen. Typiska förhållanden som kan bidra till upplevelsevärde är förnimmelsen av svunna tider (kyrkan byggdes på 1100-talet), stillheten och vetskapen om att det finns en gammal stenbro runt hörnet och en sjö (Funbosjön) bakom kullen. På motsvarande sätt som Funbo kyrkomiljö har ett högt upplevelsevärde, kan var och en som besökt Marielund intyga att de ovan nämnda faktorerna frambringar *en påtaglig upplevelse en kulturhistorisk helhetsmiljö* med höga skönhetsvärden.

Marielunds karaktärsdrag ansågs värda att bevara redan på 1970-talet. Idag måste Marielund rimligen vara än mer bevarandevärd. Allteftersom omvärlden har förändrats framstår Marielunds miljö som allt mer särpräglad. Noterbart är bl a att kulturmiljön i flera av delvis jämförbara områden i Uppsalatrakten har förstörts, t ex de gamla områdena med sommarvillor i Sunnersta, Graneberg och Vreta som sedan länge har förvanskats. Det finns också i dag ett klart större behov än tidigare av tillgång till platser med den typ av värden som finns i Marielund. I ett modernt samhälle bör sådana miljöer ägnas särskild uppmärksamhet och politiker och andra beslutsfattare bör känna ett särskilt ansvar för att bevara och främja dessa.

Det måste också hållas i minnet att Marielund även utgör en central del i en *större lantlig helhet*, omgärdad av Funbo kyrka och Funboslätten i nordväst, Hallkved i norr (i norr är dock Marielunds närområde begränsat av väg 282), Länna i nordöst, Söderby och Lagga i sydväst och Fjällnora i sydöst. Hela det område som ligger inom de nämnda platserna utgör i sin tur sammantaget ett värdefullt rekreationsområde med stora miljövärden.

2.4.2 Områdesbestämmelserna

År 1989 antogs särskilda skyddsbestämmelser, s k områdesbestämmelser, för Marielund. Dessa gäller fortfarande. Syftet med bestämmelserna var – och är – att värna om och bevara de kultur- och miljövärden som finns på platsen.

I områdesbestämmelserna beskrivs en stor del av de värden som sammantaget utgör den speciella miljö som präglar Marielund, jfr exempelvis följande:

”Det natursköna läget vid sjön Trehörningen och de goda kommunikationerna med Uppsala lockade vid 1900-talets början burgna Uppsalabor såsom läkare, kända affärs- och industriidkare osv att uppföra sommarvillor i området. Utmed vattnet ligger ett flertal välbevarade villor omgivna av stora lummiga trädgårdar som sträcker sig ned mot vattnet och utmed stränderna ligger de små badhusen och bryggorna. Några av villorna med arkitektoniskt påkostade fasader karaktäriseras av jugendstilen [...]”

”Flertalet av byggnaderna [...] har bevarat sin ursprungliga karaktär. Området utgör i dag Uppsalatraktens mest helgjutna sommarvillaområde från tidigt 1900-tal. [...] Området är fortfarande uppskattat som rekreations- och friluftsområde.”

Områdesbestämmelserna har från dess tillkomst spelat en viktig roll för att bevara Marielunds ursprungliga karaktär.

2.4.3 Kommunens bebyggelseinventering 2009

Under 2009 lät Uppsala kommun utföra en bebyggelseinventering av Marielund (”Marielunds Villaområde Kulturhistorisk bebyggelseinventering”, av bebyggelseantikvarien Maria Görts). Enligt slutsatsen i inventeringen är Marielund en kulturhistoriskt värdefull miljö med såväl byggnadshistoriska, samhällshistoriska som socialhistoriska värden (se s 51).

Även andra värden identifieras i rapporten (se s 50 f):

"Områdets autenticitet, tydlighet i områdeskaraktär och representativitet genom bevarad funktion ger sammanslaget en ovanlig miljö med högt kulturhistoriskt värde".

"Marielund är ett av mycket få kvarvarande sommarhusområden från tiden kring förra sekelskiftet och dess ursprunglighet har ett högt historiskt värde."

"Marielunds villaområdes miljöskapande värde sitter inte enbart i den äldre bebyggelsen. Trehörningen och dess omgivningar skänker lugn och ro. Marielunds lummighet, grusvägar och avsaknad av vägbelysning är en påminnelse om den idyll som de första sommarhusbyggarna upplevde. Upplevelsen av miljön är inte avhängig av autenticitet i varje byggnadsdetalj utan av områdets övergripande själ. "

"Ytterligare identitetsvärden finns i Marielunds historiska läsbarhet, området uppvisar på en rad områden hur somrarna firades utanför Uppsala kring förra sekelskiftet. Naturligtvis tillför även den smalspåriga museijärnvägen och det nutida användandet av den också ett identitetsvärde, liksom det faktum att tåget än idag är den mest naturliga vägen in i området. Även närheten till skog och sjö bidrar till områdets identitet som rekreationsområde."

Noterbart är att av 95 inventerade hus, bedömdes hela 44 st ha den högsta autenticitets- och betydelsegraden (nivå 1), och 28 st därutöver ha miljöskapande värde (nivå 2), se inventeringen s 52 ff. Endast 23 hus, oftast med mer perifera lägen, bedömdes sakna sådana värden.

2.4.4 Sammanfattning

Sammanfattningsvis är Marielund med sin särpräglade karaktär och de värden som beskrivits ovan ett exempel på en sällsynt och för Uppsalaborna värdefull miljö som i högsta grad är skydds- och bevarandevärd. Men den speciella miljön är känslig och går förlorad om den inte hanteras varsamt.

3. Marielunds vänners bedömning 2008 och 2010

Marielunds vännar yttrade sig över såväl FÖP Funbo 2008 som ÖP 2010. I båda planerna planerades för en utbyggnad av Marielund.

I både FÖP:en och ÖP:en – liksom i det nya programmet – påtalades de stora värdena hos Marielund. Exempelvis angavs i FÖP att man bör "spara orörda helhetsmiljöer med natur- och kulturvärden" (s 12), att planeringen ska ge goda förutsättningar för "en bevarad, utvecklad och ökad tillgänglighet till kultur-, natur- och friluftsvärden på platsen

... (Uppsala ska aktivt utveckla sitt varumärke bl.a. genom sina kultur, natur-, friluft- och idrottsvärden)". Det angavs också att "Marielund utgör ett "uniket område i Uppsala kommun" och att "Marielund är ett helgjutet och historiskt intressant område med de gamla sommarhusen från förra sekelskiftet längs Lennabanan och sjön Trehörningen" samt att man "bör ... sträva efter att de övergripande karaktärsdragen i området bevaras" (s 22). Vidare påpekades mycket riktigt att "skogen ger en upplevelse- och bullerbarriär mot trafikbullret från väg 282".

I ÖP:en som handlade mindre om Marielund, angavs att kommande förändringar i samband med att Uppsala växer "ska ske med stor respekt för friluftsområden och kultur- och naturvärden" (s 11). Dessutom angavs att "karaktären av tydlig gräns mellan stad och landsbygd och staden på slätten är värd att bevara" (s 42).

Den givna slutsatsen som borde dras av detta är givetvis att Marielund borde fredas från den typ av exploatering som nu på nytt tas upp i det nya programmet.

Marielunds vänner angav i sina yttranden att den unika kulturupplevelsen i Marielund *omöjlig kunde förenas med den planerade utbyggnaden*. Det konstaterades att de upplevelsevärden som Marielund är förknippade med *omedelbart skulle gå förlorade med ett bostadsområde in på knuten*. Man skulle inte längre ha upplevelsen att vara på landet, utan i en stadsdel, och de värden som beskrivits i avsnitt 2.4 skulle till stor del utplånas.

Det konstaterades vidare att den planerade bebyggelsen i skogen skulle ligga inklämd i ett förhållandevis litet område mellan väg 282, befintlig bebyggelse och Trehörningen. Man skulle inte heller få full tillgång till Trehörningen. Det är en liten och smal sjö, där det är påtagligt lyhört på sjön och utefter stränderna. I Marielund är nästan hela strandremsan bebyggd med villatomter. Flertalet tomter har vatten med tillhörande hemfridszon. Med tanke på sjöns storlek och form – den är liten och, särskilt utefter dess östvästliga sträckning, smal – krävs inte någon större ökning av båttrafiken för att åstadkomma negativa konsekvenser. Samtidigt vill ju den som bor sjönära ha god tillgång till bad och båt. Det antogs vidare att de nya invånarna skulle vilja besöka Tärnholmen, men den är för liten och skulle inte klara en sådan belastning. Marielund är som sagt uppbyggt på småskalighet som omöjligt kan förenas med den bebyggelse som planerades.

Det konstaterades även att flera andra av de faktorer som bidrar till helhetsupplevelsen i

Marielund skulle gå förlorade. Att ta tåget till Marielund för en promenad i omgivningarna skulle inte längre vara lika lockande; man går omkring i utkanten av en ny stadsdel, med bilar och bussar i bakgrunden. Och skogspromenaden kan inte längre tas. Det bedömdes inte heller som troligt att – på grund av ökad biltrafik – Marielundsvägen även fortsättningsvis skulle kunna vara grusad och oupplyst. Och givetvis skulle den lantliga upplevelsen för skridskoåkarna som kommer från Fjällnora bli förstörd av att få den nya stadsdelen i blickfånget under en stor del av åkturen. Att en stor del av marken för den planerade bebyggelsen är högt belägen skulle ytterligare öka de störningar som bebyggelsen skulle medföra.

Föreningen påtalade också att en utbyggnad av Marielund skulle på ett olyckligt sätt konkurrera med utbyggnaden i Gunsta och Länna.

I stället föreslogs att utveckla området mellan Gunsta och Lenna till ett *nord-sydligt kultur- och rekreationsstråk innefattande Funbo-, Marielunds- och Fjällnoraområdet*. Tanken utvecklades ytterligare strax därefter till planen på ett GRÖNT STRÅK (jfr avsnitt 2.3 ovan). En central del i konceptet med GRÖNT STRÅK var att göra *Marielund mer känt och att öka tillgänglighet till Marielund för besökare från Uppsala och de näraliggande tätorterna*.

Vidare angav föreningen att Marielund borde utpekas som riksintresse enligt Miljöbalken med avseende på kulturmiljövård och kommunen uppmanades att aktivt verka för detta.

Marielunds vänner menade dock att viss nybyggnation – kanske ca ett 30-tal hus – kunde ske i Marielund. För att inte Marielunds värden skulle gå förlorade måste dock en sådan nybyggnation ske *inifrån* och med *största hänsyn till den befintliga miljön*, i stället för i ett nytt bostadsområde i avvikande stil med egen infart från väg 282. Nybyggnationen skulle vidare kunna få ske endast *inom ramen för den befintliga infrastrukturen*. Alltså inga nya vägar (förutom möjligen någon ”stickvägar”), ingen asfaltering eller gatubelysning etc. Det var också viktigt att all eventuell nybyggnation sker i en stil som väl stämmer överens med befintlig byggnation, dvs i princip överensstämmande med de gällande områdesbestämmelserna. Dessa borde vidare skärpas upp vad gäller såväl sakinnehåll som efterlevnad och det geografiska område som omfattas av bestämmelserna bör utökas. Områdesbestämmelserna kunde även ersättas med en *detaljplan* med liknande innehåll.

Det nu sagda överensstämmer med flera av de riktlinjer och överväganden som redovisas i ÖP 2010. Således anges där t ex att det vid val av nya tomtplatser på landsbygden är viktigt *att* platsens värdefulla karaktärsdrag skall tas till vara och utvecklas (s 74) *att* nybyggnation sker i en omfattning som är lämplig med hänsyn till kulturmiljön (s 76), *att* nybyggnation sker *i anslutning till befintlig bebyggelse* och på traditionella lägen, exempelvis där luckor uppstått (s 72 och 76) samt *att* de nya husens utseende ansluter till befintlig bebyggelse (s 74).

Genom att bygga enligt de ovan angivna principerna skulle Marielunds unika särdrag kunna bevaras. Föreningen Marielunds vänner var öppna för att delta i närmare diskussioner avseende de närmare förutsättningarna för nybyggnation enligt de nämnda principerna.

4. Det mesta är oförändrat sedan 2010

Det har nu gått ca 10 år sedan den förra FÖP:en och ÖP:en. Det mesta är sig fortfarande likt i Marielund. Dessutom är förslagen avseende ny bebyggelse tämligen likartade. Visserligen är etapp MINI väsentligt mindre än LITEN/STOR, men kommunens arbetsgrupp har valt att förlägga byggnationen på ett olämpligt sätt (i en samlad ny enhet), på fel ställe (i skogen mot väg 282) och som ett brohuvud för att i en senare etapp kunna bygga ut enligt LITEN/STOR.

Det skulle därmed i förstone kunna te sig naturligt att i princip endast hänvisa till tidigare yttranden från föreningen. Vad som anges där borde räcka för att övertyga varje sund stadsplanerare om att utnyttja Marielund på rätt sätt, dvs som en del i ett GRÖNT STRÅK.

5. ... men det finns en hel del nya förhållanden

Vid en närmare påsyn kan dock konstateras att det sedan diskussionerna kring FÖP 2008 och ÖP 2016 har tillkommit en hel del nya förhållanden, från såväl ett generellt Uppsalaperspektiv som ett specifikt Marielundsperspektiv.

5.1 Från ett generellt Uppsalaperspektiv

5.1.1 Kommunalt VA

För 10 år sedan var de främsta argumenten som anfördes för en utbyggnad av Marielund att en sådan var nödvändigt för att

1. finansiera en VA-ledning till Länna/Almunge
2. finansiera en VA-ledning till Bärby/Gunsta, samt
3. finansiera en VA-ledning till Marielund.

Detta hävdades av både tjänstemän och politiker. Det har dock visat sig att inget av påståendena var korrekta (i enlighet med vad föreningen antog i sitt yttrande över FÖP 2008).

Kommunal VA-ledning har nu dragits via Gunsta fram till Länna, där den har anslutits till det där befintliga VA-nätet.

Vidare har konstaterats i Handlingsplan för VA-utbyggnad från 2021 att utbyggnad av kommunalt VA kommer göras till befintlig bebyggelse i Marielund i enlighet med den befintliga planen *oavsett om det tillkommer ny bebyggelse i Marielund eller inte* (jfr programmet, s 8).

Frågan om VA-anslutning i Marielund är alltså *frånkopplad från frågan om och i vilken omfattning det ska ske utbyggnad av Marielund*. VA-frågan behandlas också nedan i avsnitt 5.2.1.

5.1.2 Uppsalapaketet (Södra Staden)

Uppsala kommun har i avtal under 2019 med staten och Region Uppsala åtagit sig att till år 2050 bygga 33.000 bostäder i Bergsbrunna och de södra stadsdelarna (det s k Uppsalapaketet). Därutöver har kommunen åtagit sig att planera och säkra marktillgång för "Nysala", en senare större och samlad exploatering som kommer att täcka områden inom både Uppsala och Knivsta kommun. I Bergsbrunna ska 21.500 bostäder byggas i ett område som idag utgör skogsområde. Utbyggnaden, som kommer att ske i etapper fram till år 2050, innefattar utöver bostadsbyggande bl a minst 10.000 arbetsplatser, grund- och förskolor, vårdcentraler, service, parker och torg samt ny infrastruktur. När expansionen är färdig år 2050 kommer Bergsbrunna att ha 58.000 invånare. Åtagandet, som skett i utbyte främst mot att Uppsala får en fyrspårig järnväg till Stockholm, är alltså synnerligen stort och medför en ökning av bostadsantalet i kommunen med 38 % och 49 % av bostadsbeståndet av själva stadskärnan.

Kommunen har alltså förpliktat sig att ro projektet Södra Staden i hamn. För detta krävs, förutom en enorm planeringsinsats och synnerligen stora ekonomiska resurser, även ett mycket omfattande (minst sagt) befolkningsunderlag. Samtidigt ska alltså det förhållandevis näraliggande Gunstaprojektet genomföras, och i Länna vill man fortfarande bygga. *Hur kan man med dessa förutsättningar ens överväga att även inleda ett stort byggprojekt i Marielund?*

Med den nya stadsdelens (eller snarare stadens) invånare uppkommer ytterligare krav på stora rekreatiomsområden. Södra staden skulle ligga nära den södra delen av det GRÖNA STRÅK som föreningen förespråkar. Redan idag finns en förbindelselänk genom Sävjaån, som har sin källa i Funbosjön och ringlar fram till Fyrisån i höjd med Södra Staden. Med entréer in till det GRÖNA STRÅKET från Södra Staden (cykel- och vandringsleder) får de boende i Södra Staden ett värdefullt rekreationstillskott samtidigt som det GRÖNA STRÅKET kommer än mer till användning. Moderna människor vill ha närhet till natur och friluftsliv. Det GRÖNA STRÅKET skulle bidra till att göra Södra Uppsala attraktivt och till att åstadkomma det stora befolkningsunderlag som projektet är planerat för.

Södra Staden innebär en radikal förändring av spelplanen och gör det GRÖNA STRÅKET än mer angeläget och självklart! Om inte förr, så har i vart fall Uppsalapaketet gjort kommunens planer på utbyggnad i Marielund obsoleta.

5.1.3 Gunsta

Det stora byggprojektet i Gunsta har påbörjats. Byggandet går dock trögt. De få hus som hittills har byggts ligger ensamma på slätten, utan den park, vägar eller skolor som utlovats i detaljplanen. Det har ett stort egenvärde att ett byggprojekt av den aktuella storleken inte drar ut för mycket på tiden. Det är viktigt att passera vissa tröskelvärden för att få in olika slags serviceinrättningar etc. När väl dessa är på plats kan utvecklingen ta fart. När man inte dessa tröskelvärden blir risken att området upplevs som ett slags permanent byggplats, där invånarna har svårt att inrätta sina liv.

Att nu börja bygga i Marielund på andra sidan Funbofältet skulle utan tvekan ha en klart negativ inverkan på fortskridandet av byggnationen i Gunsta.

5.1.4 Länna/Almunge

Sedan 2016 finns kommunalt VA i Länna. Dessförinnan var det svårt att bygga nytt i Länna på grund av dåliga grundvattenförhållanden. Detta medförde i sin tur att olika slags serviceinrättningar lagts ned. Även grundskolan var hotad. Det fanns därför ett stort tryck för att bygga nytt. Nu har byggandet kunnat påbörjas igen.

De lokala behoven av byggnation i Länna skulle hämmas av samtidig bebyggelse (förutom i Gunsta) även i Marielund.

Även de boende i Almunge vill bygga ut. En exploatering av Marielund kan antas ha en hämmande effekt även här.

5.1.5 Marielunds tillgänglighet för Uppsalaborna – GRÖNT STRÅK, aktiviteter, turistmål

I föreningens yttrande från 2010 uttrycktes under benämningen VISION MARIELUND 2020 att Marielund, förutom att fortsätta vara ett uppskattat villaområde i Uppsalas närhet med en homogen tidstypisk känsla av äldre villaområde, skulle vara

- en omtyckt utflyktsort (med caféer och sommarrestaurang), ”retreat” och friluftsområde (som ingår i ett större stråk innefattande även Funbo- och Fjällnoraområdena) som marknadsförs av kommunen för såväl Uppsalabor som turister utifrån.

Föreningen har sedan 2010 aktivt verkat för en utveckling i den riktning som angavs i visionen, vilket har givit resultat. Några exempel:

- På sommaren driver Lennakatten en caféörelse vid Marielunds station.
- Det traditionella midsommarfirandet har tagits över av föreningen och har utvidgats till en stor folkfest. Genom samarbete med Lennakatten går flera tågturer från Uppsala under midsommardagen (den traditionella festdagen i Marielund). Evenemanget är mycket uppskattat, ca 700 besökare när vädret är fint, och har t o m varit föremål för ett eget program (40 min) av BBC. Se länk (ca 7 min, hela programmet kan ses från England):
<https://www.facebook.com/groups/55894772237/permalink/10158793347707238/>
- Sedan 2010 har Kulturnatten evenemang i Marielund (anordnat av Lennakatten, vissa år i samarbete med Marielunds vänner).
- Harry Potterdagar har hållits under 2013 till 2017, med cirka 300 deltagare.

- På sommaren hålls sedan 2016 tenniskurser i regi av Marielunds tennisförening, på den tennisbana som funnits sedan 1920-talet.
- En ridskola finns sedan några år tillbaka.
- Sedan 2010 förevisas dockteater i det gamla godsmagasinet vid Marielunds station.
- Teaterskola för barn erbjuds sommartid sedan 2020.
- Årliga veteranbils- och mopedevenemang.
- Sedan 2016 löpeevenemanget Sex sjöar, med olika klasser upp till Maraton (upp till 600 deltagare hittills).
- IK Fyris och triathleter har regelbunden simträning i Trehörningen.
- Sedan tidigare håller Marielunds Simsällskap årligen en promoveringsfest under två dagar i juli.

Föreningen ser de nu nämnda aktiviteterna som en god början på en framtida utveckling. Det finns som sagt många möjligheter, särskilt inom ramen för ett GRÖNT STRÅK.

Föreningen har 2015 gett ut en bok, *Marielund Somnardröm vid Uppsala*. Boken, som kommer ut i nytryck under juni 2021, fick pris som Årets hembygdsbok 2015, med bl a följande motivering:

”Boken om Marielund speglar en sommarort ur flera perspektiv: historia – men också arkitektur, konst, jord och skog samt inte minst järnvägsepoken med Lennakatten. Berättelsen blir särskilt intressant tack vare att perspektivet breddas och Marielund sätts in i ett kulturhistoriskt sammanhang.”

Här finns ett smakprov: <https://marielund.wordpress.com/bok/>

Marielund har sammantaget blivit alltmer känt bland Uppsalaborna och andra som ett område att besöka.

5.1.6 Modernt tänkande

Den ökade medvetenheten vad gäller nyttan av gröna ytor och friluftsliv som har utvecklats under 2000-talet har under det senaste decenniet tagit ytterligare fart. Som ett led i denna utveckling har betydelsen av naturområden i nära anslutning till städer ytterligare lyfts fram, se t ex regeringens *Handlingsplan Agenda 2030* och regeringens *Strategi för Levande städer*. Det är numera ett prioriterat politiskt mål att så många som

möjligt har tillgång till gröna rekreations- och friluftsområden på nära håll. Den ökade medvetenheten återspeglas inte bara i politiska mål utan även i enskilda människors prioriteringar. Efterfrågan på stadsnära bostäder med nära tillgång till gröna ytor har ökat.

Skälen för ett GRÖNT STRÅK – och mot en bebyggelse i Marielund – har alltså under senare år ytterligare ökat i styrka. Ett GRÖNT STRÅK överensstämmer också väl med de regionala *handlingsplaner för grön infrastruktur* som nu tas fram av landets Länsstyrelser, i syfte att bl a tillhandahålla natur som främjar friluftsliv (jfr exempelvis Vägledning om hur friluftsliv kan beaktas i handlingsplaner för grön infrastruktur, Naturvårdsverket 2018, se bl a Bilaga 2, Värderingskriterier för kartläggning av områden värdefulla för friluftsliv).

Redan i föreningens yttrande 2010 föreslogs att Marielund bör utpekas som riksintresse enligt Miljöbalken med avseende på kulturvård. Föreningen uppmanar igen kommunen att aktivt verka för att detta sker.

Marielund bör också utredas som *kulturresevat* enligt 7 kap 9 § Miljöbalken. Marielund är ett sådant värdefullt kulturpräglad landskap som bestämmelserna om kulturresevat avser att skydda. Marielund är upptaget på Byggnadsvårdsföreningens Gula lista avseende kulturarv i fara.

5.2 Från ett specifikt Marielundsperspektiv

5.2.1 Kommunalt VA

Som angetts i avsnitt 5.1.1 är det redan nu möjligt att ansluta större delen av Marielund till kommunalt VA. Kommunen har ända sedan mitten av 1980-talet förklarat att en inspektion av Marielunds avlopp är nära förestående. Den naturliga följderna är att de boende inte har åtgärdat sina system i avvaktan på kommunens inspektion och rekommendationer/förelägganden. Under år 2019 har till slut en inspektion inletts. Under 2008-09 utredde Marielunds vänner seriöst och långtgående att installera egna gemensamma reningsverk (3–4 st). Projektet lades ned när Uppsala Vatten förklarade att anslutning skulle ske inom 5 år. Men fortfarande har VA-anslutning påbörjats.

I programmet anges att anslutning till VA ska avvakta planprogrammet, i första hand för val av rätt dimensioner. Man kan nog utgå från att planprogrammet, om det klubbas

igenom (enligt något av alternativen eller med ett helt ändrat innehåll) kan ta minst fem år innan det vinner laga kraft). Det är djupt otillfredsställande att VA-nätet inte byggs ut genast. Med det aktuella förslaget är det realistiskt att anta att VA-nätet inte har byggts ut i Marielund ens om ytterligare 10 år. Avloppssituationen kan antas haft stor del i Trehörningens klart försämrade vattenkvalitet och bottenförhållanden. Det sagda utgör skäl för att *snarast ansluta Marielund till det kommunala VA-nätet*. Föreningen överväger annars att igen projektera för en snar installation av lokala reningsverk.

5.2.2 Trehörningens (och kringliggande sjöars) vattenkvalitet

Trehörningen ingår i ett sjösystem med Edasjön, Norrsjön och Ramsen (tillflöde) samt Gårsjön och Sävjaån (utflöde). Samtliga dessa sjöar och Sävjaån ingår i det planen på GRÖNT STRÅK.

Från att ha varit en sjö med erkänt hög vattenkvalitet har Trehörningens vatten klart försämrats det senaste decenniet. Trehörningens vatten är av stor betydelse för upplevelsen av Marielund. Att bad numera kan ge klåda och eksem är inte acceptabelt. Sjöns vattenkvalitet bedömdes som god för så sent som ca 40 år sedan (jfr Vatten i Uppsala län, 1982).

Vid flera mätningar från 2013 till december 2018 har konstaterats att vattnet Trehörningen håller ”*Måttlig kvalitet*” i ekologisk status på grund av övergödning, med förhöjda halter av klorofyll i växtplankton samt förhöjda halter av fosfor (Vatteninformationssystem Sverige, VISS). Målet är för Trehörningen (liksom för alla sjöar i Sverige) att uppnå ”*God kvalitet*”. Utöver övergödning har Trehörningens vattenstatus bedömts som ”*Ej god*” vad gäller kemiskt status (mars 2020), baserat på förhöjda värden av kvicksilver och bromerade difenyletrar (PBDE) i fiskar (jfr Vatten i Uppsala län 1997 där sjöns fiskar bedömdes vara av god kvalitet). Orsaken till den låga statusen är påverkan från jordbruk, enskilda avlopp, atmosfären samt dålig konnektivitet (dammar hindrar vattnets rörelse). Det är svårt att avgöra exakt hur mycket var och en av dessa orsaker påverkar, men Länsstyrelsen har 2020 i en Förbättringsplan föreslagit en minskning av årligt inflöde av fosfor i sjön på 60 kg, varav jordbruk ska minska med 10 kg och enskilda avlopp med 50 kg. Enligt planen föreslås att 30 st enskilda avlopp ska anslutas till kommunalt VA 2022-2027, vilket kan jämföras med att Trehörningen belastas av 235 st enskilda avlopp, varav 98 st i Marielund. Dessutom är Trehörningen avrinningsområde till sjön Ramsen, och avlopp kring denna sjö belastar således också Trehörningen.

En närmare utredning av hur det står till med de enskilda avloppen i Marielund presenteras i ett examensarbete från SLU 2007 på uppdrag av kommunen (*Utvärdering av enskilda avlopps betydelse för vattenkvaliteten i sjön Trehörningen*, examensarbete av Caroline Orback, 2007). I rapporten bedöms avloppen stå för 40% av fosforutsläppen i Trehörningen. Slutsatsen blir att sjön är så pass känslig att avlopp med infiltration inte kan godkännas. Författaren rekommenderar anslutning till kommunalt VA som säkraste åtgärden.

Uppsala Vatten och Avfall AB har tagit fram Handlingsplan för VA-utbyggnad, vilken godkändes i Kommunfullmäktige 2021-03-01. I handlingsplanen har ett flertal parametrar noggrant gått igenom. Målet är att ta fram en tidsplan för start av VA-utbyggnad för Labruden, Källtorp och Marielund 2021–2022 med vägledning av planprogram för Marielund. Det anges att 40 hus ska anslutas till VA i Källtorp, 36 i Labruden och 98 i Marielund. I planen föreslås en start för utredningar inför VA-utbyggnad av de områden som inte bedöms beröras av programmet för Marielund i någon större omfattning.

Marielunds vänner är positiva till att en *VA-utbyggnad påbörjas av området snarast*. Boende i trakten har väntat sedan 2013 på anslutning till kommunalt VA. Det finns vissa önskemål om att få behålla enskilt dricksvatten, men samtliga avlopp bör anslutas. Många familjer har avvaktat med att åtgärda sina enskilda avlopp i väntan på denna VA-utbyggnad, men efter en inspektion av Miljöförvaltningen 2019 har ca 20 avlopp med slamavskiljare fått åläggande att ersätta dessa med godkända reningsverk. De nya installationerna ska vara klara den 1 oktober 2021 och har inneburit en betydande kostnad för de hushåll som är berörda.

Sammanfattningsvis finns en gemensam linje från Uppsala Vatten och Avlopp AB och boende i Marielund att *snarast ansluta fastigheterna i området till kommunalt avlopp* och därmed avlägsna det miljöhot mot sjön Trehörningen som nu finns i Marielund. När avloppen åtgärdats är Marielund i sin nuvarande form inget hot för Trehörningen.

Däremot skulle *en utbyggnad enligt förslagen LITEN eller STOR innebära risker för eko-systemet*. Ökade mängder dagvatten, ökade mängder bilar, mindre mängd skog och ökade hårdgjorda ytor – allt talar för en försämring av vattenkvaliteten såväl i Trehörningen, Gårsjön, Funbosjön som i Sävjaån. I Dagvattenutredningen av Geosigma anges många lösningar för att hantera de ökade mängder dagvatten som förslagen LITEN och STOR skulle innebära (medan förslag MINI inte kräver några åtgärder). De fysikaliska

förutsättningarna för infiltration av dagvatten inom planområdet bedöms som medelhög. Trots förslag på många kompensande åtgärder kommer fällning av träd (vilket också frigör fosfor), sprängning av berg samt nya filtrationssystem för dagvatten att rubba balansen i Trehörningen. Resultatet är inte förutsägbart och medför risker för sjöns vattenkvalitet. Motsvarande gäller även Gårsjön och Sävjaån

5.2.3 Skogen; upplevelse- och bullerbarriär

Som angavs i FÖP 2008 utgår skogen mellan Marielund och väg 282 en viktig upplevelse- och bullerbarriär för Marielund. På senare år har en del skog börjat avverkas. Hyggena har fått ljudmässig effekt. På stilla dagar och kvällar är bullerbarriären bruten. Det kan repareras på något decennium med nyplantering. Men vid en större nybyggnation blir förstås ljud- (och ljus-) bilden och upplevelsen klart påverkad. Den omtalade stillheten i Marielund kommer med ens att försvinna.

5.3 De nya förhållandenas sammantagna betydelse för bedömningen

Liksom flera andra remissinstanser hade föreningen 2010 svårt att förstå hur kommunen kunde komma på tanken att exploatera skogen mellan Marielund och väg 282. Visst kunde det i förstone te sig lämpligt att bygga intill en erkänt fin plats för att på det sättet kunna utnyttja densamma och dess goda rykte. Men av i princip varje beskrivning av Marielund – även kommunens egna beskrivningar i t ex områdesbestämmelserna och byggnadsinventeringen från 2009 – framgick ju platsens känslighet för yttre påverkan. Till slut insåg en politisk majoritet detta och planerna skrinlades.

När planerna nu dyker upp igen i en liknande skepnad finns det än mer anledning att förvånas. Under det decennium som har passerat har det allmänna tänkandet ytterligare förändrats mot större betoning av gröna områden och friluftsliv samt även av kulturellt bevarande och kulturella aktiviteter. Samtidigt har Marielund, som länge varit lite av en bortglömd pärla, blivit ett naturligt utflyktsmål för såväl Uppsalabon som andra. Även dess planerade och styrda aktiviteter har ökat.

Exploateringen av andra områden har kommit igång. Men det går trögt i Gunsta. Att nu splittra upp utbudet på bostäder i trakten vore i sig osunt. Om kommunen väl drar igång en storskalig satsning, som i Gunsta, måste allt som går göras för att fullfölja den inom

en anständig tid. Det har förstås varit en förutsättning för den första vågen av ”nybyggare” att snabbt få till ett ordnat samhälle. Att inte se till att det sker är ett svek mot dessa, samtidigt som nya spekulanter tvekar; man får en ond spiral.

Kommunen har förpliktat sig att utveckla Södra Staden och har vidare förklarat som sin avsikt att därefter fullfölja med ”Nysala”. Här kommer en exempellöst kraftig exploatering att pågå under flera decennier. Behovet av befolkningsunderlag kommer att fortlöpande vara mycket stort. Samtidigt ökar ytterligare behovet av stora rekreationsområden.

Att samtidigt med de nämnda exploateringsprojekten (samt utbyggnaden av Länna) ge sig i kast med att bygga stort i Marielund i enlighet vad som anges i programmet vore – även om man bortser från alla andra tveksamheter med ett sådant projekt – ur ett planperspektiv oförsvarligt.

Samtidigt har konstaterats att en byggnation i Marielund inte på något sätt är nödvändig för att ansluta Marielund till kommunalt VA. Men däremot skulle en utbyggnad ha menliga effekter på Trehörningens och Gårsjöns vatten. Som framgår av vad som anges under ”Bakgrund” i programmet tycks det nu vara motiverat endast av att det finns en vilja från markägare att exploatera.

Kommunstyrelsens utredningsuppdrag är från 2012. Det kan kanske i någon mån förklara och ursäkta programmets otidsenliga innehåll.

6. Marielunds vänners bedömning av Planprogrammet

Som framgått av vad som angetts i de tidigare avsnitten är Marielund skyddsvärt. En exploatering av skogs- och åkermarken mellan Marielund och väg 282 skulle påverka Marielund högst negativt (jfr t ex ”upplevelse- och bullerbarriär” som betonas i FÖP 2008). De värden som Marielund representerar – vilka påtalas i programmet och som, paradoxalt nog, använts som argument för att bygga just där – skulle gå om intet. *Småskaligheten, och allt som följer med den skulle med ens försvinna.*

Det aktuella skogsområdet ligger inklämt mellan väg 282 – en hårt trafikerad länsväg som ligger där den ligger – och Marielunds villaområde. Det är fråga om ett smalt område, med endast en liten obebyggd öppning söderut ned mot sjön. Redan dessa förutsättningar gör området olämpligt för exploatering. Till skillnad från vad som tycks vara utgångspunkten i programmet, kan det här inte heller bli fråga om en god boendemiljö.

Även om det har pressats in både parker och idrottshall i förslagen är området för trångt och kringskuret.

Det nämns ofta att Marielund är attraktivt och att det är ett högt tryck på att bo där. Det gäller för den som vill bo lantligt. En sådan upplevelse kan inte erbjudas på den kring-skurna yta som det är fråga om. Och givetvis inte heller med flerbostadshus; de familjer som vill bo på landet önskar eget hus.

Effekten av alternativ/etapp MINI skulle *i sig* visserligen bli väsentligt mindre än LITEN/STOR, men här synes det vara en tydlig intention att därefter utveckla bebyggelse på sätt som anges i LITEN/STOR.

LITEN/STOR, som är klart mer likartade än vad deras namn indikerar, medför också nya trafikordningar i princip direkt efter Funbo kyrkby. Känslan av landsbygd och *den tydliga gränsen mellan land och stad går om intet*, vilket i sig vore olyckligt.

Nu nämnda förhållanden kan antas ha samband med att det i första hand är enskilda markägares önskan att få exploatera som har utlöst programmet, medan bestämmelserna om det allmännas bästa i 2 kap PBL har kommit helt i bakgrunden.

Föreningen saknar en utblick mot näraliggande områden och samordning med dessa. En seriös diskussion av skolor, idrottshallar etc kan rimligen inte ske med beaktande av läget i det näraliggande Gunsta (liksom vad gäller skola, Funbo kyrkby). På samma sätt kan inte behovet av större sammanhängande grön- och friluftsområden bedömas på ett korrekt sätt utan att ta hänsyn även till områden utanför Marielund. Här måste också planerna med Södra Staden beaktas. Ett sådant stort tillskott av bostäder i den relativa närheten ökar väsentligt behovet av större obrutna rekreationsområden.

Sammantaget finner föreningen alternativ LITEN/STOR orealistiska, eftersom de enligt förslagen antas kunna genomföras inom ramen för hänsyn till Marielunds betydelse som natur- och rekreationsområde och värnande om de värdefulla kulturmiljöerna genom en varsam och hänsynsfull utveckling (jfr programmet t ex s 4, 17, 19, 36, 40 och 57). *Ekvationen går omöjligt ihop*. Förslaget är inte förenligt med vare sig de övergripande principerna i 2 kap PBL eller med allt omnämnande om hänsynstagande, värnande hållbarhet etc i programmet.

Alternativen LITEN/STOR är också olämpliga med hänsyn till Trehörningens vatten (jfr avsnitt 5.2.2).

Ett annat starkt argument mot alternativen LITEN/STOR är att de skulle medföra *synnerligen stora kostnader för kommunen*. De hundratals miljoner kr som ett genomförande av något av alternativen skulle kosta för det allmänna (jfr s 63 ff i programmet) bör i stället satsas på den påbörjade utbyggnaden av Gunsta. Kommunen kan även överväga möjligheten att, till en klart lägre kostnad, förvärva (eventuellt genom byte) mark från de ivrigaste markägarna för att kunna bidra till att anpassa marken för rekreation (löp- rid- och skidspår etc).

En utbyggnad av alternativ LITEN/STOR skulle också väsentligt inkräkta på Lennabanans kulturkorridor i ett av dess mest strategiska områden, vid infarten till Marielund och utefter Trehörningens norra strand.

Föreningen har härutöver ett flertal ytterligare invändningar mot de båda alternativen. De flesta hänger samman med den negativa inverkan som de har på Marielund och Trehörningen. Det är dock inte meningsfullt att här kommentera dessa mer än vad som skett ovan.

Alternativ MINI har i sig klart mindre negativ inverkan på nyssnämnda värden. Föreningen anser dock att det har ett stort värde att *bevara den befintliga skogen intakt i så stor utsträckning som möjligt*. Skogen har ett stort rekreativvärde. Den utpekade platsen för bebyggelse i skogen skulle kunna exploateras i någon mån, men med ett klart mindre antal fastigheter. Däremot går det att finna andra naturliga platser i Marielundsområdet, t ex av karaktären lucktomter, som skulle kunna bebyggas. Det bör gå att finna ett bebyggelsetillskott ungefär motsvarande det antal som föreslås i MINI (40 friliggande enbostadshus), men med delvis annan placering inom området, jfr föreningens avsnitt 7.

Skulle alternativ MINI realiseras, eller ett förslag i enlighet med vad som föreslås i avsnitt 7, är det samtidigt av vikt att det *slås fast att det inte blir fråga om någon ytterligare bebyggelse* i skogen mellan väg 282 och Marielund och som utgångspunkt inte heller på andra ställen i området. Den ovisshet som har funnits i snart 15 år fungerar hämmande på samhällets utveckling. Kommunens förslag bör innefatta även större ytor för rekreation i de befintliga grön- och friluftsområdena.

Det är också av största vikt att de byggnader som uppförs anknyter till den lokala stilen. Det gäller inte minst i själva samhället Marielund. Här är områdesbestämmelserna till nytta (jfr avsnitt 7).

7. Ett alternativt förslag

Marielunds vänner anser att viss byggnation kan ske i Källtorp i enlighet med alternativ MINI, förutsatt att den utförs i samma stil som befintlig bebyggelse. 40 friliggande enfamiljshus skulle dock uppta en alltför stor yta av skogen, som behövs för rekreation. En halvering av antalet torde vara vad området högst tål. Samtidigt kan tomter för enfamiljshus hittas på andra ställen i Marielund, så att det totala antalet kan tänkas motsvara MINI-alternativet. En sådan nybyggnation bör, som framhölls redan i föreningens yttrande 2010, ske *inifrån* och med *största hänsyn till den befintliga miljön*, exempelvis på en del obebyggda lucktomter. All sådan nybyggnation – endast enbostadshus kan komma i fråga – måste vidare ske endast *inom ramen för den befintliga* infrastrukturen, alltså inga nya vägar (förutom möjligen någon ”stickväg”), ingen asfaltering eller gatubelysning etc. Nya hus måste vidare byggas i en stil som väl stämmer överens med befintlig byggnation, dvs i princip överensstämmande med de gällande områdesbestämmelserna. Dessa borde vidare skärpas upp vad gäller såväl sakinnehåll som efterlevnad samt borde området utökas. Områdesbestämmelserna kunde även ersättas med en *detaljplan* med liknande innehåll. Noggranna prövningar enligt förutbestämda normer bör ske vid varje enskilt bygglov för att säkerställa att det inte bara blir fråga om goda föresatser.

Det är samtidigt viktigt att det planeras vad som kan få ske med den obebyggda marken. Det bör klargöras att *ytterligare bebyggelse som utgångspunkt inte är aktuell*. I stället bör planeras för grön- och rekreationsstråk med olika friluftaktiviteter. Här bör perspektiven vidgas, så att Marielund behandlas tillsammans med de näraliggande trakterna. Här bör *inrättas ett nord-sydligt GRÖNT STRÅK* från Funbosjöns norra del ned utefter Funboslättan, innefattande även trakterna kring Fjällnora och Ramsen, Norrsjön och Edasjön. Även anslutningar mot Södra Staden bör projekteras. Ett stickspår på Lennabanan ned till Fjällnora bör utredas, det skulle kunna vara en stor tillgång för Uppsalaborna. Marielund skulle kunna utnyttjas som ett slags nav i ett sådant GRÖNT STRÅK.

Genom att bygga enligt de ovan angivna principerna skulle Marielunds unika särdrag kunna bevaras. Marielunds vänner har sammantaget stor kännedom om olika slags förhållanden av betydelse vid en ändamålsenlig planering av Marielund. Föreningen deltar gärna i diskussioner avseende de närmare förutsättningarna för nybyggnation enligt de nyssnämnda principerna. Många av de grundläggande undersökningar som

företagits inför framtagandet av planförslaget kommer att vara till nytta även vid ett sådant omtag. Finns bara viljan bör ett nytt förslag kunna se dagens ljus inom rimlig tid.

Marielunds vänner

gm Jonas Pertoft, ordf

Bilaga 1: Marielunds Väners förslag till GRÖNT STRÅK (2011)

Bilaga 2: Marielunds Väners förslag till cykelväg Uppsala–Fjällnora (2012)